

SENSORRAPPORT FOR BACHELORPROGRAMMET I SOSIOLOGI VED UNIVERSITETET I BERGEN FOR UNDERVISNINGEN I 2010

Arve Hjelseth, programsensor for perioden 2010-2013.

Arve.Hjelseth@svt.ntnu.no

Tlf. 73 59 15 62/97 60 31 62

Fax: 73 59 15 64

1. Innledning

Rapporten bygger på

- elektronisk materiale tilgjengeliggjort av instituttet (studieprogram, emneplaner, karakterfordelinger, emneevalueringer, liste over bruken av eksterne sensorer, forelesningsplaner, eksamensoppgaver med mer)
- Samtaler med flere av faglærerne i Bergen gjennom et to dagers besøk i november 2010
- Samtale med representanter for bachelorstudentene ved samme anledning
- Instituttets ønsker om hvilke sider ved bachelorprogrammet som man ønsket en særlig vurdering av

Det kan også bemerkes at jeg selv i kortere eller lengre perioder har vært ordinær sensor på to av emnene som inngår i graden (SOS201 og SOS106).

Takk til instituttets vitenskapelig ansatte og studenter for et hyggelig og interessant opphold i Bergen i høst, og til instituttets administrasjon for hjelp til å gjøre nødvendig materiale tilgjengelig.

2. Generelt om studieprogrammet

Beskrivelse

Bachelorgraden i sosiologi bygger på følgende emner: 60 av studiepoengene tas i 2. og 3. semester og omfatter SOS101, SOS103, MET102 og ett av emnene SOS104-SOS115.

I tillegg inngår SOS100 i førstesemesteret som del av exphil/exfac. I 6. semester innebærer anbefalt studieløp å fullføre bachelorgraden med SOS201 og SOS202, mens 4. og 5. semester inneholder frie studiepoeng, inkludert en anbefaling om utenlandsopphold.

Vurdering

Studieprogrammet følger stort sett etablerte normer for bachelorgrader. Det er på den ene siden naturligvis en styrke at de fleste kommer til 2. semester med eksamen i SOS100, men på den andre siden representerer dette en utfordring med hensyn til innholdet i SOS101 og

SOS103 (diskuteres under). Emneporteføljen inneholder et svært høyt antall temaemner. At det etableres nye kurs (som ikke nødvendigvis tilbys hvert år) er en naturlig følge av hvordan stabens forskningsinteresser utvikler seg (samt av forskningsprofilen til nye ansatte). Så vidt det fremgår av den foreløpige planen for undervisning høsten 2010 gikk bare tre av emnene dette semesteret, mens fire gikk våren 2010. 11 temaemner på 100-nivået vurderes likevel som svært høyt, og instituttet anbefales å vurdere en viss sanering med sikte på å frigjøre undervisningsressurser til andre emner.

Det bemerkes at arbeidsheftene som er utarbeidet i tilknytning til hvert enkelt kurs er oversiktlige og utvilsomt verdifulle.

3. Pensum, studieopplegg og undervisning

Studieopplegg og koordinering mellom de enkelte emner

Studieopplegget følger som nevnt over en naturlig progresjon. Instituttet ønsker en spesiell vurdering av arbeidet med (og resultatet av) samordningen av de obligatoriske kursene som ikke er rene metodekurs. Spesielt pekes det på at det har vært en utfordring å etablere en hensiktsmessig progresjon mellom kursene SOS101 Individ og samfunn, SOS201 Sosiologiske perspektiv og teoritradisjoner og SOS301 (masteremne) sosiologiske teoritradisjoner.

Som nevnt over er SOS100 knyttet til exfac-nivået. Det er derfor dels en utfordring å tilby noe på SOS101 som går ut over SOS100, dels å koordinere SOS101 i relasjon til SOS103. I beskrivelsen av læringsutbytte på SOS100 heter det blant annet at studenten skal tilegne seg ”grunnleggjande kunnskap om sosiologiske perspektiv på forholdet mellom individ og samfunn, og kunne gjøre greie for sentrale omgrep som til dømes sosialisering, samhandling, institusjonalisering, rolle, identitet, avvik osv.”. Når det gjelder SOS101 heter det at studentene skal ha fått kunnskap om ”sentrale problemstillinger og ulike teoretiske perspektiv knytt til studiet av tilhøvet mellom individ og samfunn”. For SOS103 er målet at studentene skal ha utvikla ”evne til å nytte sosiologiske omgrep i utgreiing og drøfting av ulike historiske former for industrialisering og kapitalisme, klasseprosessar og endringar i kvinnene si stilling i samfunnet...”. Kjennskap til utviklingstrekk ved den moderne norske samfunnsformasjonen nevnes også eksplisitt.

Av dette fremgår det at SOS101 er noe mer orientert mot mikrososiologiske problemstillinger, mens SOS103 er makrososiologisk og mer historisk orientert, selv om arbeidet i samordningsgruppa har tatt sikte på å komme bort fra denne mikro/makro-tankegangen. I oppbygningen fram mot SOS201 har tanken videre vært at SOS101 skal ha fokus på klassisk teori og hvordan denne kan anvendes på vår tids problemstillinger, mens SOS201 skal legge hovedvekten på nyere teori.

Utfordringen er antakelig først og fremst å tilpasse SOS101 slik at det ikke blir for likt SOS100 (som er et anbefalt forkunnskapskrav). Dette er løst ved at problemstillingene i SOS101 presenteres gjennom et utvalg sosiologiske originaltekster. I samtaler med studentene kom det ikke frem momenter som tyder på at det i praksis oppleves som overlappende kurs, og det legges derfor til grunn at dette fungerer brukbart. Generelt viser evalueringsrapporten fra våren 2010 også at studentene gjennomgående er fornøyde med SOS101.

SOS201, som handler om sosiologiske perspektiver og teoritradisjoner, skal da på den ene siden bygge videre på SOS101 og SOS103, og på den andre siden gjøre studentene rustet til å tilegne seg teoristoffet dersom de skulle ønske å ta mastergraden. På SOS201 er det både klassisk og (særlig) nyere sosiologisk teori som står i fokus, og det understrekes spesielt at studentene her skal kunne drøfte teorier og perspektiv opp mot hverandre. Pensum består av Ritzers bok og utvalgte deler av Calhouns Classical og Contemporary Sociological Theory. Pensum er utvilsomt relativt utfordrende for 2000-nivået, og resultatene har de siste årene variert noe, men likevel vært relativt gode. Det er noe frafall på SOS201 (27 oppmeldte og 20 som møtte til eksamen høsten 2010), men ikke særlig større enn gjennomsnittlig for programmet under ett. Det hadde vært interessant å sammenligne med andre fag ved UiB når det gjelder antall studenter som gjennomfører førsteåret, med antallet som fullfører bachelorgraden med SOS201/202. Emnene på 200-nivå er en nøkkel med henblikk på å rekruttere godt kvalifiserte kandidater til masterstudiet.

Gunnar Aakvaags bok Moderne sosiologisk teori viser seg å fungere godt på 200-nivået ved andre læresteder, og det er naturlig å anbefale at den vurderes tatt inn for å dekke deler av stoffet under moderne sosiologisk teori.

Som påpekt i programsensorrapporten for masterprogrammet (skrevet av Håkon Leiulfssrud) bør bachelorstudiene alt i alt borge for at studentene har tilstrekkelig teoretisk (og metodisk) ballast til å møte forventningene på masternivå.

En utfordring med dagens opplegg er at SOS100, SOS101 og SOS103 samlet også må gi studentene god kjennskap til de sentrale samfunnsinstitusjonene, og ikke minst sentrale utviklingstrekk ved disse i moderne samfunn. Her er økonomi, politikk og kultur godt dekket gjennom SOS103, mens institusjoner som familie og religion er relativt tynt dekket. I og med at det er god grunn til å mene at SOS100/SOS101 fungerer relativt godt slik opplegget er i dag, er det nærliggende å anbefale at en ved framtidige endringer i emnebeskrivelser og innhold betoner familie og religion noe sterkere i SOS103.

Som en mindre ting når det gjelder studieopplegget kan det påpekes at det for SOS101 står at studentene skal ha tilegnet seg evne til skriftlig og muntlig framstilling og drøfting av ulike teoretiske innfallsvinkler til sosiologiske temaer som tas opp i emnet. Jeg antar at det er en seminarorientert undervisningsform med studentpresentasjoner det her siktes til, men i og med at muntlig presentasjon hverken inngår i obligatoriske arbeidskrav eller i eksamen, hører det vel heller ikke hjemme under læringsutbytte.

Undervisning og pensum

Generelt ser undervisningsplanene i de enkelte kurs ut til å følge pensum på en ryddig og grei måte. De fleste emnene har flere faglærere involvert (et unntak ser ut til å være SOS103). At flere faglærere er involvert er normalt en fordel, såfremt den indre sammenhengen i emnet ikke blir borte. I emner med mange forskjellige forelesere er det derfor viktig å ha en tydelig emneansvarlig. Det finnes ingen konkrete indikasjoner på at dette er noe stort problem. Det er påpekt blant enkelte studenter i emneevalueringen i SOS101, men gjennomgående er studentene til dels meget godt fornøyd med opplegget.

Generelt kan det påpekes at antall forelesninger per studiepoeng ser ut til å være til dels betydelig lavere enn det som er standardnormen i Oslo og Trondheim. Modellen som stort sett følges er 2 timer forelesning pr. uke på 15 studiepoengs kurs, samt to timer seminar. I og med at undervisningsmengden ikke ser ut til å ha synlige konsekvenser med hensyn til evnen til å nå læringsmålene, er dette mer en konstatering enn en kritisk merknad. Dersom undervisningen skal dekke pensum, vil det imidlertid i gjennomsnitt bli rundt 100 sider pensum på hver dobbeltime med forelesning, og dette er mye. Instituttet bør derfor kontinuerlig vurdere behovet for for eksempel å ”kraftsamle” undervisning på emner som virker å være krevende (med hensyn til for eksempel frafall eller svake eksamensresultater). Dette kan kompenseres ved å sanere noen av emnene SOS104-SOS115. Så vidt jeg kan se av karakterstatistikken har fire av disse emnene blitt undervist våren 2010 (eksamen i ytterligere to), og tre høsten 2010. Dette gir studentene svært stor valgfrihet, kanskje unødvendig stor. At noen av emnene også synes å basere seg på beslektet tematikk styrker inntrykket av at det er mulig å rasjonalisere noe. Samtaler med studentene avdekket ikke betydelig misnøye med liten undervisningsmengde, selv om det ble nevnt at faglærere av og til understreker at man skulle hatt bedre tid til å gå i dybden på enkelte ting.

Også pensummengden er relativt lav sett i forhold til sammenlignbare emner ved andre universiteter. På en del emner, blant annet SOS101 er pensum krevende og det er lett å begrunne en mengde på langt under 1000 sider for 15 studiepoeng, men generelt bør man påse at mengden litteratur i tiden fremover økes snarere enn å avta.

4. Vurderingsordninger

Karakterstatistikk

For SOS-emner hvor det er mer enn noen få studenter er stort sett C gjennomsnittskarakter. Dette er i samsvar med de forventninger man bør ha med hensyn til karakterbeskrivelsene. Noen unntak finnes: På emnet SOS112 Internasjonal migrasjon og etniske relasjoner våren 2010 var gjennomsnittskarakteren B blant 36 studenter som møtte til eksamen, med 6 A, 12 B, 13 C og 5 D. Programsensor har ikke lest noen av besvarelsene og kan derfor ikke gi noen vurdering av hvorvidt vurderingene skiller seg fra de andre emnene, men emnet hadde en ekstern sensor (fra Oslo) uten nåværende eller tidligere tilknytning til Bergenssociologien, noe som skulle indikere at karaktersettingen har en solid forankring.

På SOS202 Bacheloroppgave har snittkarakteren vært B både våren og høsten 2010, det samme gjelder SOS201 høsten 2010. At karakterene gjennomgående er bedre på 200-nivået enn på 100-nivået kan dels skyldes en mer motivert studentmasse, og på 202 i tillegg at bruk av muntlig eksamen i tillegg til skriftlig av og til gir bedre resultater (kandidater som vipper settes fram etter muntlig). 26 av totalt 40 kandidater på SOS202 har fått karakteren A eller B de siste to semestrene. Det er ikke grunnlag for å si at karaktergivningen har vært for raus med et så vidt lite utvalg. En kan lett tenke seg at en passe stor gruppe studenter kan løfte hverandre med god undervisning veiledning, og at dette gir seg utslag i gode resultater. Kravene til en god karakter kan i hvert fall ikke i utgangspunktet gjøres strengere med en god studentgruppe. Over tid vil imidlertid normalt andelen C og D øke noe. Til neste år kunne det vært interessant om eksamenskommissjonene hadde fremskaffet en oversikt over hvor mange som får endret karakteren i forbindelse med muntlig eksamen, og naturligvis i hvilken retning. Videre kunne jeg tenke meg å be om et utvalg besvarelser fra dette emnet ved neste korsvei.

På SOS201 var det en markant nivåheving høsten 2010 (undertegnede var selv ekstern sensor), på dette emnet har gjennomsnittet stort sett ligget på C de siste årene.

Eksamensformer og eksamensoppgaver

Eksamensordningene varierer noe mellom emnene. På SOS101 er det en kombinasjon mellom hjemmeeksamen og skoleeksamen, samt en obligatorisk innleveringsoppgave som må være godkjent. Det samme er tilfelle på SOS103. På emnene SOS104-SOS115 er det 6 timers skoleeksamen, samt en obligatorisk innleveringsoppgave, og det samme er tilfelle på SOS201. Alt i alt er omfanget av eksamen og sensur dermed betydelig på SOS101 og SOS103. Det er i utgangspunktet positivt at man i noen emner supplerer den tradisjonelle skoleeksamenen. Samtidig virker dette opplegget relativt ressurskrevende med hensyn til sensur. Blant studentene var det delte meninger om dette.

Studentene uttrykte et ønske om i større grad å lage eksamensoppgaver relativt åpne, slik at de fikk større valgfrihet med hensyn til hva slags stoff de ønsker å trekke inn. Et slikt ønske er forståelig, men dette må i så fall kombineres med kortsvarsspørsmål som representerer en test av kunnskap om et bredere utvalg av pensum. På emnene som *både* har hjemmeeksamen og skoleeksamen, kan skillet mellom de to oppgavetyper som egner seg best gjøres enda mer tydelig. For eksempel er tredje valgoppgave i SOS103 høsten 2010 veldig åpen, og kan etter mitt syn godt gjøres til norm for hvordan slike oppgaver legges opp. På den annen side kan skoleeksamener legge større vekt på selve kunnskapstesten. Både i Trondheim og Oslo har man for eksempel tradisjon for å gi tre-fire ”kortsvarsoppgaver”, hvor kandidatene forventes å bruke ca en side til å gjøre rede for et begrep eller et perspektiv. Dette suppleres så med en ”langsvarsoppgave”, som åpner mer for drøfting og selvstendighet. På denne måten sikrer man både at studenter ikke kan komme seg gjennom med flaks (ha lest en liten del av pensum godt), og man sikrer en viss bredde som gjør sjansen stor for at man får bidra med noe man føler man kan godt.

Alt i alt synes eksamensoppgavene å være relativt representative for pensum og undervisning.

Sensorveiledninger

Når det gjelder sensorveiledningene, virker det som om disse er mer detaljerte enn det som av og til tidligere har vært tilfelle, men noe gjenstår. Av og til savnes konkrete referanser til pensumboken med hensyn til hvor det sentrale stoffet står. Dersom det er aktuelt, er det videre naturlig å henvise til hva som er vektlagt i forelesninger. Dette er mye viktigere for en ekstern sensor enn en hel side om hvordan bachelorgraden i sosiologi er bygget opp. SOS103 har en konkret og god sensorveiledning. I SOS201 foreligger det så vidt jeg kan se av materialet mottatt fra instituttet ingen sensorveiledning i det hele tatt, bare en generell beskrivelse av emnet.

Sensorveiledninger trenger generelt ikke å være for omfattende. Generelle emnebeskrivelser bør holdes til et minimum (læringsmål). Derimot er forelesningsplanen og naturligvis pensum relevant. Ut over det bør hovedvekten ligge på å understreke hva man som faglærer forventer som et gjennomsnittlig godt nivå på en besvarelse, gitt pensumlitteraturen og det som er vektlagt i undervisningen. Det er en fordel å gi konkrete referanser til pensumlitteraturen der det er mulig, dersom ekstern sensor må konfrontere bøkene for å finne de sentrale poengene.

Så vidt jeg kan forstå av samtaler med ansatte på instituttet de siste dagene, er det ingen automatikk i at sensorveiledninger gjøres tilgjengelig for studentene i etterkant av eksamen eller når sensuren offentliggjøres. Instituttet bør vurdere å gjøre dette til rutine. For det første øker det studentenes rettssikkerhet, og for det andre er det også sannsynlig at en slik ordning kan redusere antall ønsker om begrunnelser så vel som antall klager.

Generelt er det positivt at instituttet fortsatt har som hovedregel å benytte ekstern sensor på de emner som inngår i bachelorprogrammet. Instituttet benytter mange forskjellige eksterne sensorer. Flere av dem har tidligere tilknytning til sosiologimiljøet i Bergen, noe som i og for seg er relativt naturlig. Så lenge de fleste eksamener kan gjennomføres ved hjelp av telefonsensur, er det viktig å rekruttere sensorer fra en bredest mulig del av sosiologimiljøet.

Tilbakemeldinger på skriftlige prestasjoner

Instituttet etterspør forslag til måter å organisere tilbakemeldinger på til studentene, som ønsker tydeligere tilbakemeldinger. De obligatoriske innleveringsoppgavene (som får godkjent/ikke godkjent) er den naturlige arenaen for denne type tilbakemeldinger. Studentene undertegnede snakket med, uttrykte ikke direkte misnøye med formen masterstudentenes tilbakemeldinger hadde, men de mente at det var relativt stor variasjon med hensyn til både omfang og presisjon.

Det er selvsagt mange mulige måter å gi ytterligere tilbakemeldinger på, selv om enhver form for kvalitativ tilbakemelding naturligvis er tidkrevende. Én mulighet er at staben lager en dugnad på ett emne én gang i året, hvor hver ansatt leser og kommenterer ti-femten besvarelser, samt gir en karakterantydning. En annen mulighet er å følge opp masterstudentene slik at man sikrer at de gir et minimum av kvalitative vurderinger. En tredje mulighet er å lage et tilbakemeldingsskjema lignende det instituttet i Oslo har forsøkt på en del eksamener (deres formål er å redusere antall forespørsler om begrunnelser). Man kan tenke seg at masterstudentene krysser av i predefinerte kategorier som “god”, “tilstrekkelig” etc., på kriterier som for eksempel pensumgjengivelse, selvstendighet, nivå på drøfting/analyse og formelle krav (referanseføring etc.).

5. Konklusjon

Instituttets bachelorprogram fremstår som et gjennomtenkt og velstrukturert studium. Studentene synes å få tilgjengeliggjort god informasjon både om programmet som sådan og om de enkelte emner ved oppstart.

Flere av emnene anses som relativt krevende tematisk sett. Det er også grunnen til at jeg ikke er så veldig kritisk til den relativt moderate litteraturmengden bachelorgraden samlet sett inneholder. Ved fremtidige pensumrevisjoner bør det imidlertid ses til at mengden litteratur øker snarere enn å avta. Instituttet har også valgt en minimumsvariant når det gjelder forelesningsmengde. Instituttet bør kontinuerlig vurdere en noe større undervisningsmengde på enkelte av de mest krevende kursene. Dette kan eventuelt kompenseres for ved å sanere litt i porteføljen for SOS104-SOS115.

Staben har lagt ned et betydelig arbeid med problemene som har vært knyttet til koordineringen av emnene SOS100/SOS101/SOS103/SOS201/SOS301. Dette arbeidet er neppe helt i mål, selv om den nåværende modellen for SOS101 synes å fungere relativt godt. Det er i rapporten pekt på behovet for å la mer empirisk stoff om noen av de sentrale samfunnsinstitusjonene inngå i pensum på ett eller annet nivå. Grenseoppgangen mellom 100 og 101 er vel heller ikke glassklar, men på den annen side må vel deler av 101 fremstå litt som repetisjon ettersom SOS100 bare er et anbefalt forkunnskapskrav. Instituttet er tydelig på rett vei når det gjelder arbeidet med sensorveiledninger, men her er det rom for ytterligere forbedringer.